

Ὁ ἐπιθαλάμιος Ἀνδρονίκου II, τοῦ Παλαιολόγου.

Κατὰ τὸ 1899 ἤδη ἔτος μαθὼν ὅτι εἰς χεῖρας τοῦ καθηγητοῦ Strzygowski εὐρίσκειται ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, ἀπειτάθη πρὸς αὐτὸν παρακαλῶν νὰ ἀνακοινώσῃ μοι, ποίας φύσεως καὶ ποίου περιεχομένου εἶνε τὸ ἐν λόγῳ ἀνέκδοτον, περιμένων ἐξ αὐτοῦ τὴν λύσιν ζητήματός τινος ἀφορῶντος τὸν Πρόδρομον. Ὁ κ. Strzygowski ἔσχε τότε τὴν καλωσύνην νὰ μοι ἀποστείλῃ δύο ἀποσπάσματα τοῦ ἀνεκδότου ἔργου (fol. 2^v, 1^v) παρακαλῶν με συνάμα, ἂν εἶνε δυνατόν, ἐξ αὐτῶν τῶν δειγμάτων νὰ τῷ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου, κατὰ πόσον τὸ ἔργον δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Πρόδρομον καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐγράφη. Ἡ ἀπάντησίς μου τότε, ἦτο, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ ποίημα δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Πρόδρομον, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναφέρεται εἰς οὐδένα τῶν γάμων τοῦ ἀντοκράτορος Μανουήλ, ἂν δὲ καλῶς ἐνθυμοῦμαι, προσέθεσα τότε, ὅτι εἶνε πιθανὸν τὸ ποίημα νὰ ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὸν γάμον Ἀλεξίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀντοκράτορος Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τῆς πολυπαθοῦς Γαλλίδος βασιλόπαιδος Ἄννης (Agnes de Francia κατὰ Du Cange). Καὶ ταῦτα μὲν τότε ἐπέστειλα, τῶρα ὅμως ἔχων ὑπ' ὄψιν ὀλόκληρον τὸ κείμενον ἐκδεδομένον ὑπὸ Strz. τῇ συμπράξει Σ. Λάμπρου (Byz. Zeit. X 546—567) βλέπω, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν παλαιὰν ὑπόθεσιν: τὸ ποίημα ἀναμφιβόλως ἀναφέρεται εἰς τὸν γάμον τοῦ πορφυρογεννήτου Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῆς Ἄννης, θυγατρὸς Λουδοβίκου VII, ἦτοι εἰς τὸ ἔτος 1179, καὶ ἰδὸν διατί.

Ὁ Str. κλίνει νὰ ἀποδώσῃ αὐτὸ εἰς ἓνα τῶν γάμων Ἀνδρονίκου II, τοῦ Παλαιολόγου (σελ. 563), χωρὶς νὰ ἀποφαίνεται ὀριστικῶς εἰς τίνα τῶν δύο, παραδεχόμενος ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι οἱ γάμοι γίνονται ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς Μιχαὴλ τοῦ VIII. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἔχει οὕτω· ὁ δεῦτερος γάμος τοῦ Ἀνδρονίκου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ μαρκησίου Μομφερράτης, Εἰρήνης, γίνεται οὐχὶ κατὰ τὸ 1275 ἔτος, ὡς σημειοῖ ὁ Str., ἀλλὰ κατὰ τὸ 1285 (πρβ. Du Cange, Famil. Byz. p. 235)· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ δὲν εἶνε πιθανὸν κατὰ τὸ 1275 ὁ γεννηθεὶς τὸ 1256 Ἀνδρόνικος νὰ ἦλθεν εἰς δεῦτερον γάμον (τὴν ἡλικίαν 19 ἔτων), ἀφοῦ ἤδη ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ἀπέκτησε καὶ δύο τέκνα. Ἐπειτα δὲ ὁ δεύ-

τερος οὗτος γάμος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ὁ πατήρ τῆς νύμφης ἐν τῷ ποιήματι ὀνομάζεται ρηγάρχης, τίτλος, ὅστις καθόλου δὲν ἀρμόζει εἰς ἀπλοῦν μαρκήσιον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μένει μόνον ὁ πρῶτος γάμος τοῦ Ἀνδρονίκου, δηλαδή ὁ μετὰ τῆς Ἄννης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Στεφάνου τοῦ V, ὅστις ἔγεινε κατὰ τὸ 1271 (πρὸβ. Muralt, Chronogr. p. 424) τοῦ γαμβροῦ ἄγοντος τὸ 15^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ γάμος οὗτος ἔχει πολλὰ τὰ συμβιβαζόμενα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ποιήματος π. χ. τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας τοῦ γαμβροῦ, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ τῆς νύμφης (βροφόθεν), τὸν ρηγάρχην πενθερόν, ζῶντα ἔτι, τὴν πληθὺν τῶν συγγενῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἔχει καὶ πολλὰ τὰ ἐναντία, ἅπερ ἀναγκάζουν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ὁ πρῶτος γάμος τοῦ Ἀνδρονίκου δὲν δύναται νὰ ἔχη οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὸ ἀνέκδοτον ποίημα· εἶνε δὲ τὰ ἐξῆς· πρῶτον ὁ συγκαριάριος ἀπέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν οὐχὶ διὰ ξηρᾶς, ἀλλὰ διὰ θαλάσσης καὶ ταῦτα προτιθέμενος νὰ προλάβῃ, νὰ ἀναγγείλῃ ἐκεῖ τὴν ἀναχώρησιν τῆς νύμφης, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ διηγήματος ἐν τοῖς στίχοις

fol. 2^r μὴνύσας κατεφίλησε καὶ ἀπεχαιρέτισέν σε
καὶ εὐθὺς θαλασσοκύντουρον μετὰ συγκαριαρίου
πρὸς τὸν πορφυρογέννητον μετὰ σπουδῆς ἐπέμπει.

ἀποῦ ὁ συγκαριάριος ἀναχωρεῖ συγχρόνως μὲ τὴν νύμφην ἐξ Οὐγγαρίας, δὲν ἔχει κανένα λόγον νὰ ἔλθῃ διὰ θαλάσσης· ἐρχόμενος διὰ ξηρᾶς καὶ ἐπισπεύδων τὸν δρόμον θὰ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἡμέρας τινας πρότερον τῆς νύμφης καὶ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν πορφυρογέννητον τὴν ἐπικειμένην ἄφιξιν αὐτῆς. Πολὺ σπουδαιότερος ὅμως λόγος ἐμποδίζων ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὸν γάμον τοῦ Ἀνδρονίκου εἶνε ὁ ἐξῆς· ἐν τῷ ποιήματι οὐ μόνον ὁ μέλλων γαμβρὸς ὀνομάζεται πορφυρογέννητος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ, ἡ πρώτη θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ οὔτε εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀνδρονίκου οὔτε εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, διότι ἀμφότεροι οὗτοι ἐγεννήθησαν πολὺ πρὶν καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν Μιχαὴλ ὁ VIII. Προκειμένου περὶ τῶν τέκνων Μιχαὴλ VIII τοῦ Παλαιολόγου ὁ Du Cange (p. 234) σημειοῖ ὅτι μόνον ὁ Κωνσταντῖνος, γεννηθεὶς μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν μετὰ τὴν πρόσληψιν τοῦ τίτλου αὐτοκράτορος Ρωμαίων, φέρει τὸν τίτλον πορφυρογέννητος· ἐπομένως ὁ Ἀνδρόνικος γεννηθεὶς τὸ 1256, δηλαδή πρὶν ἀκόμη ὁ Μιχαὴλ καταλάβῃ καὶ τῆς Νικαίας τὸν θρόνον (1259), δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομάζηται πορφυρογέννητος.

Τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα εἶνε, νομίζομεν, ἱκανὰ νὰ μᾶς ἀναγκά-

σονν νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὸν γάμον Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν ὅτι τὸ ποίημα κοσμεῖται καὶ δι' εἰκόνων, κατ' ἀκολουθίαν μεγάλην σημασίαν πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου τοῦ ἔργου φυσικῶς ἔχουσι καὶ οἱ τεχνικοὶ λόγοι· καὶ δικαίως ὁ Str., τοῦ ὁποίου τὸ κῦρος περὶ τὰ τοιαῦτα εἶνε μέγα, ἐξετάζει τὸ ἔργον καὶ ὑπὸ παλαιογραφικὴν καὶ τεχνικὴν ἔποψιν. Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως (πρβ. σελ. 561, 563, 566) εἶνε τοιαῦτα, ὥστε δὲν ἐμποδίζουν νὰ θέσωμεν τὸ ἔργον εἰς χρόνον κατὰ τι προγενέστερον.

Μεταξὺ τῶν μνημείων τῶν ὑπὸ Regel καὶ Novosadsky ἐκδεδομένων (Fontes rerum Byzant., Petrop. 1892) τὸ πέμπτον κατὰ τὴν σειρὰν εἶνε „Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης λόγος εἰκῶς ἐπιβατηρίῳ ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῇ ἐκ Φραγκίας ἐλεύσει τῆς βασιλικῆς νύμφης εἰς τὴν Μεγαλόπολιν“, περὶ οὗ ἐν τῷ προλόγῳ (σελ. XVII κ. ἐ.) δίδονται αἱ ἐξῆς πληροφορίαι· 1) ὅτι πρόκειται περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ VII, Ἄγνης (Agnes), ἣτις συνεξέχθη Ἀλεξίῳ, τῷ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, 2) ὅτι Φίλιππος, ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας, ἐπιστρέφων ἐκ Παλαιστίνης καὶ ἐνδιατρίψας ἐπὶ τινα καιρὸν ἐν Βυζαντίῳ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Μανουήλ νὰ καταπέσῃ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, νὰ δώσῃ εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων του τῷ υἱῷ τοῦ Μανουήλ, Ἀλεξίῳ, 3) ὅτι ἐκ τούτου παρακινήθεις ὁ Μανουήλ στέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν Λουδοβίκον, οἵτινες ἐπιτυγχάνουσι τοῦ ποθομένου, καὶ 4) ὅτι τὸ 1179 περὶ τὸ Πάσχα ἡ Ἄγνα μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας ἀναχωρεῖ εἰς Ἀνατολὴν καὶ τὸ 1180 γίνεται ὁ γάμος καὶ ἡ στέψις τῶν νέων, τοῦ γαμβροῦ ἄγοντος ἡλικίαν 11—13 ἐτῶν, τῆς δὲ νύμφης 9.

Ἄς ἴδωμεν τώρα κατὰ πόσον τὰ διδόμενα ἐν τῷ ποιήματι δύνανται, νὰ συμφωνήσωσι πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τοῦ γάμου τούτου.

Ἐν πρώτοις τὸ „βρεφόθεν“ τὸ περιεχόμενον ἐν fol. 1^v

συγχαίρομαι ὅτι ἠντύχησε καὶ ἐκέρδησεν βρεφόθεν δύναται νὰ ἀποδοθῇ κάλλιστα καὶ εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ εἰς τὴν νύμφην· εἰς τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας τῶν νεονύμφων στρέφει τὴν προσοχὴν του καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν τῷ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ γάμου λόγῳ του, καὶ περὶ μὲν τοῦ γαμβροῦ ἐκφράζεται 80, 19 φυτὸν τοῦτο βασιλείας μεγίστης νεοτήσιον θάλλον, 86, 15 οὐδὲ γὰρ οὕτω νηπιάζειν ἢ φύσις αὐτὸν ἐθέλει κ. τ. λ., περὶ δὲ τῆς νύμφης 82, 21 ἢ νύμφα παῖς, 86, 8 ἢ βασιλικὴ παῖς, 87, 20 νεάνιδα ταύτην, 88, 10 ἐν οὕτω νεωτάτῃ ἡλικίᾳ.

Δεύτερον τὸ ἐν fol. 2^r θαλασσοκούντουρον, δι' οὗ ἀποστέλλεται ὁ συγχαριάριος

καὶ εὐθὺς θαλασσοκούντουρον μετὰ συγχαριάριον
πρὸς τὸν πορφυρογέννητον μετὰ σπουδῆς ἐκπέμπει

κάλλιστα προσαρμόζεται εἰς ἄνθρωπον ἐκ Γαλλίας σπεύδοντα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ ἡ παρουσία τῶν πλοίων (fol. 2^v) ἐπιβεβαιώνει τὴν τοιαύτην γνώμην, ἂν καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Str. (σ. 549) τὰ πλοῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἄφιξιν οὐχὶ τῆς βασιλόπαιδος, ἀλλὰ μόνον τοῦ ἀπεσταλμένου. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς βασιλόπαιδος ὁ Str. εἶνε τῆς γνώμης (σ. 562), ὅτι αὕτη ἔρχεται διὰ ξηρᾶς, ἐκεῖθεν γεφύρας. Τοῦτο ὅμως ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν· ἐν τῷ ποιήματι οὐδεμία μνεῖα γίνεται περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ βασιλόπαις ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν· τὸ ποίημα ὅμως ὁμολογουμένως παρουσιάζει χάσματα ἐν τῇ διηγήσει καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγείρεται ζήτημα, ἂν ὁ καλλιτέχνης εἶνε συγχρόνως καὶ ποιητής, ἢ ἂν μόνον παραλαμβάνει κατ' ἐκλογὴν ἀποσπάσματα ἐξ ἐτοιμοῦ ἤδη ποιήματος, σαφηνίζοντα τὰς σκηνάς, τῶν ὁποίων τὰς εἰκόνας ὁ καλλιτέχνης ἐπεξεργάζεται· τὴν τελευταίαν γνώμην κλίνω νὰ παραδεχθῶ ἀποβλέπων εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ συνέχεια τοῦ ποιήματος ἐν πολλοῖς διακόπτεται. Εἶνε δὲ ἄπορον πῶς ὁ καλλιτέχνης ἀξιώσας ἰδιαιτέρας εἰκόνας τὴν ἄφιξιν προσώπου δευτερεύοντος (τοῦ ἀπεσταλμένου — κατὰ θάλασσαν fol. 2^v), παραλείπει ὅλως ἐν ἰδιαιτέρα εἰκόνι νὰ ἰστορήσῃ τὴν ἄφιξιν τῆς ἡρωίδος του, τῆς βασιλόπαιδος· βεβαίως τὸ θέμα τοῦτο δὲν θὰ ἦτο δι' αὐτὸν οὔτε ἄσκοπον, οὔτε ἐστεργημένον γραφικότητος, εἴτε κατὰ θάλασσαν εἴτε κατὰ ξηρὰν ἔργεινε τὸ ταξίδιον. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Str. λεγόμενον ὅτι ἡ νύμφη ἔρχεται διὰ ξηρᾶς, ἐκεῖθεν γεφύρας (τοῦ Κερατίου κόλπου) δὲν δύνатаι νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ νύμφη ἔρχεται διὰ ξηρᾶς καὶ ἐξ Οὐγγαρίας, διότι καὶ διὰ τὸν ἐξ Οὐγγαρίας ἐρχόμενον οὐδεμία ἀνάγκη θὰ ἦτο νὰ διέλθῃ τὴν ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ γνωστὴν γέφυραν· ἡ εἴσοδος θὰ ἐγίνετο καὶ πάλιν διὰ τῆς πύλης Ἀδριανοῦ. Ἡ δὲ γέφυρα ἢ ἐν τῇ εἰκόνι (fol. 3^v) παρισταμένη θεωρητέα ἢ ὡς φαντασία τοῦ καλλιτέχνου καὶ τότε αἰρεται πᾶς λόγος παραδοχῆς τοῦ κατὰ ξηρὰν ταξιδίου, ἢ, ἂν θεωρηθῇ ὡς πραγματικὴ, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ προϋποθέσωμεν ὅτι ἐθιμοτυπία τις ἀπῆτει, ὥστε ἡ ξένη νύμφη νὰ καταλύσῃ πον κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Περαίᾳ καὶ εἶτα ἐκεῖθεν διὰ τῆς γεφύρας νὰ γείνῃ ἡ θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τοιαύτην ὅμως περίστασιν πάλιν ὁ τρόπος δι' οὗ ἤλθεν ἡ νύμφη μένει ἄδηλος ἐν τε τῷ ποιήματι καὶ καλλιτεχνίματι. Καὶ ἐκ τοῦ Εὐσταθίου θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι διὰ ξηρᾶς γίνεται τὸ ταξίδιον τῆς νύμφης 82, 20 „καὶ ἔστι νῦν θαναμάσαι περιπέτειαν ταύτην βίου, ὅπως ἦν ὁ πατὴρ τρομαλέος ἐβάδισε, ταύτην ἡ νύμφα παῖς χαίρουσα ὠδενσε μυρῖαις λαμπομένη ταῖς χάρισι“, ἐνθα γίνεται παραβολὴ τοῦ ταξιδίου τῆς θυγατρὸς πρὸς τὸ τοῦ πατρὸς, λαβὸν χώραν κατὰ τὴν δευτέραν σιανροφορίαν (διὰ ξηρᾶς), ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξῆς περιγραφῆς οὐδεμία καταλείπεται ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἄννα διὰ θαλάσσης ἐφθασεν

εἰς Κωνσταντινούπολιν 84, 10 „τὸ τοῦ ἀέρος γαλήνιον, τὸ ἐν θαλάσῃ εὐφορον“, 14 „ἐστόρεσε δὲ θεὸς μεγαλήτεα πόντον“, 23 „τὸ δὲ νῦν διὰ θαλάσσης τοῦτο ἀποδοθὲν ἡμῖν ἀγαθόν“, 85, 8—11 „τὸ Γενουτικὸν . . . ἐπωρχεῖτο τοῖς κύμασιν ἐντιγῶς ναυτιλλόμενον“, 19 „ἐπληθθεν ἡ αἰγιαλίτις ἅπασα“, 27 „ὁ τῶν τριήρων ἀριθμὸς καταστρωαννῶν τῷ πληθῆει τὴν θάλασσαν“. Ἐκ τούτων ἐπεται, ὅτι ἀφοῦ περὶ τοῦ κατὰ θάλασσαν ταξιδίου τῆς Ἄννης οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, καὶ ἀφοῦ ἐν τῷ ποιήματι καὶ καλλιτεχνήματι οὐδεμία δίδεται ἄμεσος βεβαίωσις περὶ τοῦ ταξιδίου τῆς νύμφης, ὅτι τοῦτο ἔγεινε κατὰ ξηράν, αἰρεται καὶ αὕτη ἡ δυσκολία, ὥστε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο οὐδὲν τὸ κωλύον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὸν γάμον τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Τρίτον αἱ ἐβδομήκοντα συγγενίδες αἱ παρουσιαζόμεναι ἐν fol. 3^v νὰ ἔναι καισάρων ἅπασαι καὶ σεβαστοκρατόρων στεφηφορούντων δεσποτῶν, πορφυρανθῶν παιδία ὑφίστανται κατὰ τὸ ἔτος 1179, ὅτε ὁ Κομνηνικὸς οἶκος ἦτο ἀρκετὰ εὐρύς· ἴσως μάλιστα καὶ ὁ ἀριθμὸς, τὸν ὁποῖον δίδει τὸ ποίημα, δὲν ἀπέχει τῆς πραγματικότητος· ὅτι δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο θὰ εὐρίσκοντο ἀπόγονοι Καισάρων καὶ σεβαστοκρατόρων καὶ στεφηφόρων δεσποτῶν, τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν.

Τέταρτον Μαρία ἡ Κομνηνή, ἡ ἀδελφὴ τοῦ γαμβροῦ καὶ πρώτη κόρη τοῦ Μανουήλ, εἶνε πορφυρογέννητος, ὅπως καὶ ὁ γαμβρὸς Ἀλέξιος. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως παρουσιάζεται μικρὰ δυσκολία· κατὰ τὸ 1179 ἡ Μαρία ἦτο οὐχὶ ἡ πρώτη θυγάτηρ τοῦ βασιλέως ἀλλὰ ἡ μόνη, διότι ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του Εἰρήνης ὁ Μανουήλ ἀπέκτησε μὲν καὶ δευτέραν θυγατέρα, ἀλλ' αὕτη ἀποθνήσκει ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ (Κίν. 202, 10: αὕτη <ἡ Εἰρήνη> θνεῖν μὲν ἐγένετο θυγατρίων μήτηρ, ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα ἐπέβια τε καὶ τῷ πατρὶ ξυνδιήγαγεν, ἄτερα δὲ ὀλίγω ὕστερον τὸν βίον ξυνεμετρήσατο τέταρτον ἡλικίας ἀνύουσα χρόνον). Ὡστε δὲν εἶνε ἀπίθανον ὁ ποιητὴς γνωρίζων τοῦτο τὸ περιστατικὸν νὰ ὀνομάξῃ τούτου ἕνεκα τὴν Μαρίαν πρώτην θυγατέραν τοῦ Μανουήλ, ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ „πρώτη“ δύναται νὰ εἶνε εἰρημένον καὶ ἀναφορικῶς τοῦ υἱοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἦν πολὺ νεώτερος τῆς ἀδελφῆς. Εἰς πᾶσαν περίστασιν χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι ἐν τῷ ποιήματι δὲν ἀναφέρεται οὔτε ἕτερα θυγάτηρ ἐκτὸς τῆς πρώτης, οὔτε ἕτερος πορφυρογέννητος υἱὸς ἐκτὸς τοῦ γαμβροῦ· φυσικὸν ἦτο ἐν τοιαύτῃ πομπῶδει ὑποδοχῇ νὰ γίνηται μνεῖα καὶ περὶ τῶν ἄλλων τέκνων τοῦ αὐτοκράτορος, ἂν ὑπῆρχον τοιαῦτα· ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία μνεῖα γίνεται αὐτῶν, ἐπεται, ὅτι δὲν ὑπῆρχον· καὶ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπὶ μᾶλλον βεβαίωσιν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος γάμος εἶνε ὁ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὅστις μόνον μίαν, πρεσβυτέραν, ἀδελφὴν εἶχεν.

Εἰς ἐπίμετρον τῶν ἄνω λεχθέντων δὲν θὰ εἶνε ἴσως περιττόν, νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ Εὐστάθιος θεωρῶν ἀδύνατον διὰ λόγον νὰ ἐκνυμνήσῃ τὸ πομπῶδες τῆς τελετῆς ἐπιφέρει 84, 26 „ἀλλὰ τοῖς καλλιγραφεῖν τεχνωμένοις τὰ μεγάλο θανάματος ἄξια πολὺν ἀγῶνα παρέξεται, οἱ παρατάξουσι γένος μὲν γένει, καλὸν ἐκεῖνο καλλίστω τούτῳ, μέγα τὸ ἐξ ἐσπέρας μεγίστῳ τῷ καθ' ἡμᾶς . . . 85, 3 ἀντιπαραθήσουσι καὶ κάλλος νυμφικὸν τὸ ἐκεῖθεν καὶ θάλος δὲ τοῦτο βασιλείας καλόν . . . 7 ἔσται μέρος αὐτοῖς θανάματος καὶ τοῦ Λιγυστικοῦ φύλου τὸ Γενοιτικόν, ὅπως πρὸ ἔργου παντὸς τὴν πρόοδον θέμενον προῆγε δουλικώτερον καὶ νυμφοστόλοις κελεύσμασι θυθμιζόμενον εἰσωρχειτο τοῖς κύμασιν εὐτυχῶς ναυτιλλόμενον· χορηγήσει λογογραφίας ὕλην αὐτοῖς καὶ ἡ ἐφ' ἡμῶν ἐγχώριος πρόοδος, ὅπως τὰ τέκνα τῆς πόλεως ἐφ' ἡμέρας μὲν συγχρᾶς μετέωρα ταῖς ἐλίσις ἐφέροντο καὶ τὸν καιρὸν ἐμετροῦντο, πηνίκα τὸ ἐλπιζόμενον ὕβονται. ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν ὁ γλυκὺς τῆς ἐλπίδος καρπός, ἡ τοῦ ποθομένου θέα . . . ἐξεκενοῦτο μὲν ἡ πόλις ἐπ' αὐτήν, συνέρρουον δὲ πάντες ἐπὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὕψεως . . . ἐπληθην ἡ αἰγιαλίτις ἅπασα καὶ ὄρον ἐποιεῖτο τοῦ θαλαττίου ὕδατος τὸ συστηματικὸν φύλον τῆς πόλεως . . . ἐξαφύσει τοῖς γράφουσι περιφραστικὴν ποικιλίαν καὶ ὁ τῶν τριήρων ἀριθμὸς καταστρωννύων μὲν τῷ πλήθει τὴν θάλασσαν . . . λειμῶνος δὲ παραφαίνων ὄψιν τῷ ἀνθηρῷ καὶ ποικίλῳ τῷ ἐν αὐταῖς, οἱ ταῖς στολαῖς ἐξέλαμπον ταῖς χρυσείαις, ταῖς ἐξ ἀργύρου, ταῖς ἐξ ἐτέρας ὕλης . . . 86, 4 ὡς δὲ τὰ βασιλεία τὸ ἀγαθὸν εἰσοικίσαιτο καὶ ὡς βαθεῖα περὶ αὐτὰ χαρμονὴ καὶ οἶος ὁ ὑμνητήριος καὶ ὅσα τὰ δεξιώματα, ἔργον ἂν οὐκ ὀλίγον καὶ αὐτὰ χορηγήσῃ τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα πονεῖσθαι θέλουσιν. οἱ δὲ τινες θαυμάσσονται καὶ ὅπως ἀπεριέργως τὰς ὕψεις πέμψαντες, ἡ μὲν βασιλικὴ παῖς ἅπαξ ἐπιβαλοῦσα τὸ βλέμμα τῷ ποθομένῳ τῆς πορφύρας βλαστῷ καὶ θαυμάσασα ὡς ἐξῆν, εἶτα κατὰ γῆς τὰς ὕψεις ἔρριψε καὶ τῷ τῆς αἰδοῦς προκαλυψαμένη παραπετάσματι καὶ πᾶν τὸ πρόσωπον χρωσθεῖσα πορφύρεον ἑαυτῆς ἦν καὶ ἐπὶ σχήματος ἔμενεν“. Πάντα ταῦτα κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἶνε ἄξια τῆς γραφίδος καλλιγράφου, καὶ τοῦτο κυρίως σκοπεῖ ὁ τοῦ ἀνεκδότου ἔργου ποιητῆς καὶ καλλιτέχνης. Πολλὴν ὁμοιότητα παρουσιάζουσι καὶ αἱ σκέψεις τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ καὶ ἐν τῷ ποιήματι, διότι ὁ μὲν Εὐστάθιος γράφει 87, 25 „λογισμὸς πείσας ἐκεῖνον τὸν ἄρχοντα, ὡς ἄρα καὶ μείζονι βασιλεῖ συνάψει τὸ κῆδος καὶ ἔλεειν εἰδότε καὶ θειοτάτην (γρ. θειοτάτῳ) τὴν ἰλαρότητα, ὡς ἐντεῦθεν τὴν σταλεῖσαν εἰς παῖδα ἐγγράψασθαι καὶ ἀντὶ πατρὸς γενέσθαι θυγατρὶ ταύτῃ“, τὸ δὲ ποίημα παρέχει ἡμῖν τοὺς ἐξῆς ἀναλόγους στίχους

fol. 8^v πάλιν δὲ πρὸς τὸ μέγεθος, μονάρχα, τῆς ἀρχῆς σου
τὸ φοβερὸν τοῦ κράτους σου τῶν ἔργων σου τὴν δόξαν

καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ θρόνου σου τὸν νοῦν μου μεταστρέφω
τὰ τῆς γραφῆς οὐκ ἤθελα ποσῶς νὰ παρακούσω.
καὶ ἰδοὺ τὴν θυγατέρα μου τὴν ἀνεκλύτωτόν μου
νύμφην, κρατάρχα, πέμπω σε τὴν περιπόθητόν μου,
θαρρῶν ὅτι ἄλλον δεύτερον πατέρα νὰ γνωρίσῃ
τὸν μέγαν αὐτοκράτορα καὶ πενθερὸν ἐσέναν.

Ἡ ὁμοίότης εἶνε τοσαύτη ὥστε δὲν θὰ ἦτο ἴσως τολμηρὸν καὶ νὰ
προῦποθέσῃ τις ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ ποιήματος ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸν
Εὐστάθιον.

Ἔσων ἀφορᾶ τὴν κατάταξιν τῶν φύλλων συνδεδεμένων ἀνά δύο
κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Str. (σ. 556), καταλληλοτέρα θὰ ἦτο νομίζομεν
ἡ ἀκόλουθος σειρά

διότι οὕτω πρῶτον μὲν ἀπαρτίζεται συστηματικῆ τις κατάταξις τῶν
φυλλαρίων, ἔπειτα δὲ ἡ διήγησις διακόπτεται μόνον μεταξὺ τῶν δύο
τετραδίων, ὅπερ προῦποθέτει τὴν ἀπουσίαν ὀλοκλήρου τετραδίου ἐκ
τεσσάρων φύλλων. Κατὰ ταῦτα λείπει πρῶτον ἡ ἀρχή, κατόπιν ἐρχεται
fol. 7^r (εἰκῶν) συμβολικὴ παράστασις, 7^v ἡ πρώτη χαροποιὰ εἰδησις
περὶ τῆς παραδοχῆς τοῦ γάμου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ ἡ
ἐκ ταύτης ἐντύπωσις εἰς τὸν λαόν, fol. 1^r προετοιμασίαι τοῦ γάμου
καὶ παραλαβὴ δευτέρου μηνύματος, fol. 1^v τὸ περιεχόμενον τοῦ μηνύ-
ματος, fol. 8^r συνέχεια τοῦ μηνύματος, fol. 8^v συνέχεια τοῦ μηνύματος,
fol. 2^r ἀποχαιρετισμὸς τοῦ πατρὸς (ἐν Γαλλίᾳ) καὶ ἀποστολὴ συγχαρια-
ρίου, fol. 2^v (εἰκῶν) ἄφιξις εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῦ ἀπεσταλμένου
(τέλος τοῦ πρώτου τετραδίου). — Κενόν (ἴσως λείπει ἡ ἄφιξις τοῦ συγχα-
ριARIOU, ὁ χαιρετισμὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας εἰς τὸν Πορφυρο-
γέννητον, ἡ ἄφιξις τῆς νύμφης). — (Δεύτερον τετράδιον) fol. 6^r ἐπίσημος
ὑποδοχὴ τῆς νύμφης, fol. 6^v συνάντησις μετὰ τῆς ἀνδραδέλφης, fol. 4^r
συνέχεια τῆς συναντήσεως ταύτης, fol. 4^v τὸ αὐτό, fol. 3^r συνάντησις
μετὰ τῶν λοιπῶν συγγενῶν, fol. 3^v (εἰκῶν) ἡ ὑποδοχὴ τῆς νύμφης ὑπὸ
τῶν συγγενῶν καὶ ἡ προσκύνησις, fol. 5^r (ἂν καὶ ὁ πρῶτος στίχος
τοῦ φύλλου τούτου δὲν φαίνεται νὰ συνδέηται ἀμέσως μὲ τὸν τελευ-
ταῖον τοῦ φύλλου 3^r, οὐχ ἦττον τὸ χάσμα ἐνταῦθα δὲν εἶνε μέγα·
ἴσως ἐξέπεσε μόνον εἷς στίχος, ἢ ἴσως ὁ πρῶτος στίχος τοῦ φύλλου
5^r δὲν παρεδόθη ὀρθῶς) παρουσίαισι πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς ὃ
μᾶλλον ἐνδιατρίβει ὁ ποιητὴς καταλαμβάνομενος ὑπὸ δειλίας, διὰ τὸ
μέγεθος τοῦ ἔγχειρήματος, fol. 5^v συνέχεια τῶν σκέψεων τοῦ ποιητοῦ
(τέλος τοῦ δευτέρου τετραδίου). — Λείπει ἡ συνέχεια.

Ἐν τέλει ἀνάγκη νὰ ὑποδείξωμεν μίαν ἱστορικὴν ἀνακρίβειαν τοῦ κ. Str., ὅστις ἐν σ. 563 ἀναφέρει ὅτι ἐξ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τῆς Εἰρήνης ἢ Πυρίσκας ἐγεννήθησαν μόνον τέσσαρες υἱοί, οὐδεμία δὲ θυγάτηρ, ἐν ᾧ ὁ μὲν Du Cange ἐν τῷ Κομνηνικῷ στέμματι παρουσίαι τρεῖς θυγατέρας, ὧν μόνον τῆς μιᾶς γνωρίζει τὸ ὄνομα, ὁ δὲ Θεόδωρος Πρόδρομος συντάξας τὸν ἐπιτάφιον τοῦ τε Ἰωάννου καὶ τῆς Εἰρήνης ἀναφέρει τέσσαρας θυγατέρας (πρβ. Πατρολ. Mign. col. 1392 καὶ 1396) καὶ ἐν μὲν τῷ τοῦ Ἰωάννου ἐπιταφίῳ γράφει

Ἐκ γὰρ ἀνάσσης δυσμικοῦ παντὸς γένους
διπλὴν ἔτεκνούργγησα σεμνὴν τετράδα
τέτταρας υἱοὺς ἀλκίμους καὶ μαχίμους
ἐκ τῆς πατρικῆς πορφύρας προσηγμένους
καὶ τέτταρας δὲ κοσμίας θυγατέρας,

ἐν δὲ τῷ ἐπιταφίῳ τῆς Εἰρήνης

Εἰς φῶς προῖσχω τέτταρας μὲν νιέας
τῆς πατρογενοῦς ἐκφύντας πορφύρας¹⁾
ἰδεῖν ἀγαθοῦς, πῦρ πνέοντας εἰς μάχην
καὶ τέτταρας δὲ κοσμίας θυγατέρας.

Τῇ βοήθειᾳ δὲ διαφορῶν ποιημάτων τοῦ Προδρόμου ἢ τῷ Προδρόμῳ ἀποδιδόμενων κατορθώθη νὰ ὀρισθῶσι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θυγατέρων πλὴν μιᾶς μόνης (πρβ. Παπαδημ. περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ διδακτικοῦ ποιήματος Σπανέα· ρωσιστὶ ἐν Ὀδησσῶ 1900 σελ. 5 = Jahrbuch der hist.-philol. Gesellsch. bei d. Kais. Neuruss. Univ. zu Odessa VIII, byz. Abteil. V 1900 σ. 341), εἶνε δὲ ταῦτα· Μαρία, σύζυγος τοῦ καίσαρος Ἰωάννου Ρογερίου, Ἄννα, σύζυγος Στεφάνου Κοιτοτεράνου, Θεοδώρα, σύζυγος Μανουὴλ Ἀνεμᾶ, καὶ ἡ τετάρτη ἄγνωστος, σύζυγος Θεοδώρου Βατάτζη.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ κείμενον θὰ εἴχομεν νὰ προτινῶμεν τὰ ἐξῆς· πρῶτον ἐν fol. 3^r νὰ γραφῇ πρόκριτας (ἐκ τοῦ πρόκριτος) ἀντὶ τοῦ πρόκριττας τοῦ χειρογράφου, δεύτερον ἐν fol. 5^v νὰ ἀναγνωσθῇ ὁ δεύτερος στίχος

ἢ τίποτε ἐκ τὰ ἐπώδυνα γενῆ με τὰ μεγάλα

ἀντὶ τοῦ „μετὰ“ τοῦ χειρογράφου, ἀφοῦ τοιαύτη σύνταξις ἐπιτρέπεται κατὰ τὸν ποιητὴν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἀμέσως ἐπομένου „θάνατος με πρόκειται“, ἔπειτα ἐν fol. 7^v νὰ μὴ θίξωμεν τὴν γραφὴν τοῦ χειρο-

1) Ὁ στίχος ἄμετρος· ὁ Vatic. Graec. 305 fol. 90 μᾶς παρέχει ἐκφύντας ἀντὶ ἐκφύντας, ἐξ οὗ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀποκαταστήσῃ τις τὴν ἐπὶ μετρικὴν ὕψην ὀρθὴν γραφὴν τοῦ στίχου

τῆς πατρογενοῦς ἐκφύντας πορφύρας.

γράφου „σκιρτησμός“, διότι καὶ ἐκ ρημάτων εἰς -έω οἱ Βυζαντινοὶ παράγουσι τοιαῦτα οὐσιαστικά εἰς -σμός, χωρὶς νὰ προὔπαρξη τύπος εἰς -ίζω, τοιαῦτα εἶνε π. χ. συντελεσμός (χρον. Εὐφραΐμ στ. 6935), συγκροτησμός (Εὐστάθ. ο. c. 83, 13), ἀνάλογον δὲ καὶ τὸ μαχησμός. Ἐπίσης τηρητέα ἡ γραφή τοῦ χειρογράφου καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ τοῦ αὐτοῦ φύλλου „εἰς ἅπαντας ἐκείνων“, ὅπου τὸ ἐκείνων εἶνε γενικὴ διαιρετικὴ.

Ἐν Ὁδησσῷ.

Συνόδης Παπαδημητρίου.